

13. Людкевич С. Михайло Вербицький та українська суспільність // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи – Т.І. – Л., 1999. – С.345–348.
14. Кудрик Б. Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі // Богословія. – 1938 – Т.ХVI – Кн.4 – С.208–214.
15. Два матеріали отця Івана Кипріяна // Musica Humana – Львів, 2003. – С.317–320.
16. Людкевич С.О. Й.Нижанківський // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Т.І. – Л., 1999. – С.390–400.
17. Довгалюк І., Шнерх С. Інститут Народної Творчості у Львові. // Записки НТШ. – Т.ССХХХІІ. – Л., 1996. – С.448–463.

The question of the personal part of the greek-catholic priests of Galychyna in the historical and cultural Renaissance of the XIX – in the beginning of the XX century is considered

Key words: priesthood, national and cultural Renaissance, greek-catholic church.

УДК 78.071.2

ББК 85.314-03

Євгенія Шуневич

ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА В ГАЛИЧИНІ

У даній статті робиться спроба розглянути і оцінити з позицій сьогодення внесок західноукраїнських співачок-сопрано у вокальну культуру України, у процес формування української вокальної школи, всесторонньо і критично виважено відтворити картину розвитку професійного вокального мистецтва на Західній Україні періоду XIX – XX ст.

Ключові слова: вокал, вокальне мистецтво, виконавство, Галичина.

Серед недостатньо досліджених на сьогодні тем залишається вокальна культура Західної України, хоча останнім часом процес осмислення еволюції професійного вокального мистецтва України значно активізувався. З'являються праці, які висвітлюють окремі здобутки митців (М.Головащенко, П.Медведик, С.Павлишин, В.Ігнатенко, В.Чайка. Б.Петраш та ін.), які розвивають вокальну педагогіку й методику (Д.Євтушенко, Н.Гребенюк, О.Бандрівська, Ю.Юцевич).

Предметом пропонованого дослідження є вокальне мистецтво, життя і творчість західноукраїнських співачок-сопрано XIX–XX ст. як феномен української музичної культури, який розглядається в контексті загально-національних і європейських культуротворчих та естетичних тенденцій XIX ст.

Для впорядкування інформації про вокальну культуру даного регіону обрані співачки-сопрано, які створюють достатньо репрезентативну групу. З декількох сотень співачок-сопрано України, дані про яких на сьогодні доступні завдяки “Словнику співаків України” І.Лисенка [9], публікаціям П.Медведика у Записках НТШ [6, 7], довіднику “Мистецтво України” [14] та окремим монографічним виданням, відібрано 62 імені тих співачок, які за

місцем народження, навчання або діяльності мають відношення до Західної України.

З огляду на час розвитку творчої діяльності співачок можна виділити такі періоди:

- 1) друга половина XIX ст. – початок XX ст.;
- 2) перша половина XX ст. – 50–60-ті рр.;
- 3) 40–70-ті рр. XX ст.;
- 4) друга половина XX ст.

Крім того, у кожному періоді може виділятися дві групи співачок: одна охоплює тих, які працювали в Україні, друга – тих, які з різних причин перебрались за кордон.

До представниць першого періоду, які працювали в Україні, належать: Бачинська Т., Барвінська Є., Осиповичева А., Клішевська К., Павликів М., Фінцерівна-Морозова М., Лопатинська Ф., Крушельницька С. (епізодично), Рубчакова К., Левицька О., Сіяк М. Вокальну освіту вони отримували приватно (Осиповичева А., Клішевська К., Фінцерівна-Морозова М.), у музичних школах Львова (Барвінська Є., Павликів М.), Львівській (Лопатинська Ф., Крушельницька С., Левицька О.), Міланській (Крушельницька С., Сіяк М.) консерваторіях. Однак Катерина Рубчакова (дружина Івана Рубчака – оперного баса і драматичного актора), яка виховалась у мандрівних театрах, взагалі вокальної освіти не мала. Її вчителями були колеги за фахом, диригенти й режисери. Вчителями співачок були італійські (Ф.Креспі), віденські (Генсбахер), польські (В.Висоцький, С.Невядомський, Г.Маєрановська), українські (І.Гриневецький) педагоги.

Як відомо, у XIX ст. не було українського (державного) оперного чи драматичного театру, тому більшість співачок цієї групи знаходила застосування свого таланту в мандрівних українських музично-драматичних театрах, гастролювала з власними театральними труппами (наприклад К.Рубчакова), часто виступала з хорами українських товариств, співала у концертах, присвячених національним датам.

Одна з яскравих представниць цього періоду – Євгенія Барвінська, яка була визначним суспільно-культурним діячем. Вона організувала “Товариство жінок” у Львові, заснувала жіночі та чоловічі хори (разом з А.Крушельницьким) у Тернополі, в яких виступала і як солістка, і як диригент, гастролювала з ними Галичиною і за кордоном. Під її керівництвом С.Крушельницька робила перші кроки на сцені, співаючи в дівочих ансамблях. А Теофіла Бачинська була ще й балетною і драматичною артисткою, виступала в польсько-російських та українсько-російських труппах, на сценах польського й німецького театрів у Львові, була примадонною театру “Українська бесіда” в Галичині, першою виконавицею оперних й опереткових партій та ролей музично-драматичних вистав.

Багато із зазначених співачок виступали у Львівській (польській) опері (Клішевська, Фінцерівна-Морозова, Павликів, Лопатинська), опереткових (Осиповичева) та інших театрах Польщі. Але, при найменшій нагоді усі вони намагались співати український репертуар, що відразу ж знаходило відгук у видатних українських діячів. Так, К.Клішевська першою в Галичині виконала партію Оксани в опері М. Лисенка “Різдвяна ніч” (1890), за що отримала високу оцінку в рецензії Івана Франка.

Залишила глибокий слід у розвитку українського драматичного та музичного театру й зарахована до плеяди визначних майстрів сцени Катерина Рубчакова. Проживши всього 37 років, вона встигла виступити в 40 оперних партіях-ролях, причому її партнерами були не тільки співаки театру “Руської бесіди”, а й гастролери з Наддніпрянщини – Трохим Івлєв, Олександр Польовий, поляки – Станіслав Оржельський, Йосип Шимановський, італійці – Августо Діані, Джакомо Бореллі. Величезний пласт у її виконавській творчості займала українська народна пісня. Найбільшою мірою її талант виділявся в драмі: тут вона створила сценічні шедеври світового рівня. У творчому доробку актриси були ролі в п’єсах українських, російських, західноєвропейських драматургів.

Паралельно, або на схилі співацької кар’єри, дехто зі співачок займався педагогічною діяльністю. Наприклад, викладала у Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка у Львові М.Павликів, у музичних школах Кракова – К.Клішевська, у Львівській державній консерваторії – С.Крушельницька.

Група співачок, які працювали за кордоном – це Збіржховська А., Крушельницька С., Сіак М. Збіржховська спочатку виступала в концертах “Бояна” в Галичині, однак, почавши працювати в італійських оперних трупах, осідає в Італії. М.Сіак відразу розпочала артистичну кар’єру в Італії, пізніше співала на оперних сценах Барселони, Женеви, згодом – Колумбії та країн Південної Америки. У Галичині з’являлась епізодично, де виступала з концертами.

Найвидатнішою представницею українського вокального мистецтва, значення якої виходить далеко за межі її часового періоду, є Соломія Крушельницька. Її творча й педагогічна діяльність тривала майже 58 років. У репертуарі співачки було біля 60 оперних партій, які вона виконувала в театрах Львова, Одеси, Буенос-Айреса, Італії, Польщі, Росії, Франції. Співала разом з такими співаками світового рівня, як О.Мишуга, М.Менцінський, М.Баттістіні, А.Дідур, Е.Карузо, Т.Руффо, Ф.Шаляпін. Її талант високо цінували видатні композитори, диригенти, співаки світу.

Співачки другого періоду навчались у Львівській музичній школі (Орлян-Суботова С.), консерваторії (Сологуб-Бокконі І., Сабат-Свірська М., Туркевич І., Німців Л., Ласовська-Старицька Є., Клапоушак Р.), Берлінській (Туркевич І.), Міланській (Крушельницька Г.), Празькій (Нагірна С., Си-

ненька-Іваницька І.), Варшавській (Дмитраш О., Ласовська-Старицька Е.) консерваторіях, Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка (Любич-Парахоняк О., Туркевич І., Бандрівська О., Дмитраш О., Клапоушак Р.). Наведений перелік навчальних закладів показує, як розширюється їх "географія", що зростає кількість співачок, які навчаються і вдосконалюються у європейських навчальних музичних закладах, у відомих педагогів. Серед них були італійці (Донте Ларі, Келіна де Рівальт-Ріп), поляки (Ч.Заремба, В.Висоцький, С.Козловська, М.Кафтал), німці (Вайсенборн), росіяни (Муравйова О., Улуханова Л.), українці (Мишуга О., Ясеницька О., Крушельницька С., Сокіл М.). Як бачимо, з'являється значне число і своїх українських вокалістів, відомих вчителів співу, хоча не всі вони працювали в Україні. Так, О.Мишуга був на той час професором Варшавської консерваторії, а С.Крушельницька співала й давала уроки в Італії.

У другому періоді продовжуються тенденції, спостережені в першому: немає свого національного театру й українські співачки продовжують виступати з мандрівними театральними трупамі, у польській і німецькій опері у Львові, співають у провідних оперних театрах Західної Європи, підтримують своїм співом хори українських товариств, беруть участь в усіх імпрезах української громади як в Галичині, так і в діаспорі.

Записувались на платівки Г.Крушельницька, І.Синенька-Іваницька, займались педагогічною діяльністю Г.Крушельницька, М.Сабат-Свірська, О.Бандрівська, О.Клапоушак та ін. Крім того, М.Сабат-Свірська залишила спогади про галицьких митців (Н.Нижанківського, С.Людкевича, М.Голинського, В.Тисяка). Була репресована і загинула в сталінських таборах О.Дмитраш.

Одною з найяскравіших постатей цього періоду є Одарка Бандрівська, камерно-концертна співачка, педагог. Вона залишила цікаву вокально-методичну спадщину, яка тільки в наші дні починає вивчатись і узагальнюватись [1], виховала цілу низку співаків, серед яких найпомітніші – П.Криницька, Т.Дідик.

Найяскравіші оперні співачки цього періоду – це ті, які працювали за кордоном: Сологуб-Бокконі І. (Італія), Любич-Парахоняк О. (Польща), Крушельницька Г. (Польща, Італія), Сабат-Свірська М. (Польща), Нагірна С. (Чехословаччина, Америка), Туркевич І. (Німеччина, Канада), Ласовська-Старицька Е. (Австрія).

Усі ті, кому довелось другу половину свого життя прожити на чужині, гам розвивали активну музично-культурну, просвітницьку й педагогічну діяльність. Один з яскравих прикладів – діяльність Ірини Туркевич, яка у Вінніпезі займалась режисерською та педагогічною роботою, заснувала оперно-драматичний та дитячий театри.

Крім різноманітного оперного та опереткового репертуару зарубіжних композиторів вони виконували українські народні пісні, твори Лисенка,

Гулака-Артемівського, Вербицького, Матюка, Січинського, Остапа і Нестора Нижанківських, Лопатинського, Заремби, Стеценка, Степового, Косенка, Барвінського, Людкевича, Ярославенка.

Дехто зі співачок третього періоду ще навчався у Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка у Львові (Лепкова-Ястремська О., Мащук І.), а далі у Львівській консерваторії (Юрловська Г.), музичних навчальних закладах Польщі (Табачник О.), Відня (Мащук І., Сапрун Є.), Франції, Торонто (Федчук С.).

У цій групі з'являється нове явище – участь співачок у вокальних конкурсах (Лепкова-Ястремська О., Федчук С.). Це, а також запис на грамплатівки свідчить про зростання професіоналізму і популярності співачок, сприйняття ними нових світових течій у розвитку вокальної культури.

У третьому періоді продовжувалася суспільно-політична нестабільність, відбувалася Друга світова війна, на Західну Україну прийшов сталінський режим, що, зрозуміло, не сприяло кар'єрі в галузі культури чи мистецтва. Тому багато співачок цього періоду виїхали за кордон, де й залишились назавжди. Так, лауреат Міжнародного вокального конкурсу у Відні (1934), Лепкова-Ястремська О. підкорила американців чудовим голосом широкого діапазону, музикальністю й артистизмом. А Ія Мащук, разом з чоловіком Любомиром Мащоком, зробила в Америці чимало записів на грамплатівки пісень та романсів українських композиторів.

Співачки цього періоду відомі й як суспільно-громадські діячки. Стефанія Федчук з успіхом співала на оперних сценах Люксембургу, Франції, Швеції, Бельгії, Канади, вона ж – лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Бельгії (Лійон, 1948), записала платівку з українським репертуаром. Жертвувала кошти Україні від своєї концертної діяльності і Марія Сокіл (вчителька О.Лепкової-Ястремської) – одна з найяскравіших українських співачок на американському континенті, записувала грамплатівки, викладала у Філадельфійській консерваторії (з 1958).

Порівняна стабільність суспільно-політичного життя у четвертий період дала змогу розвиватись талантам співачок, тому ця група – одна з найчисельніших. Вони здобували вокальну освіту у Київській (Герасименко В., Дашак А., Яценко О., Стеф'юк М.), Львівській (Білявська О., Жилкіна Л., Байко М., Криницька П., Дідик Т., Чайка В., Хідченко Б., Басистюк О., Чорноба Г., Криворучко С.), Ленінградській (Шевченко Л.) консерваторіях, Харківському інституті мистецтв (Романовська А.), Філадельфійській музичній академії (Ясинська-Мурована М.), "Моцартеумі" (Сокольська М.), музичній студії Торонтського університету (Росляк Р.).

Їх вчителями були росіяни (К.Брун, Л.Улуханова, Г.Ситнікова, М.Егоричева, Н.Сераль, Т.Бурцева), українці (С.Крушельницька, О.Бандрівська, В.Герасименко, П.Кармалюк, З.Гайдай, Т.Карпатська, І.Вілінська, Д.Євтушенко,

Н.Захарченко, Л.Жилкіна, М.Байко), іноземці (Здрайковський, А.Шереті). Як бачимо, значно зменшилась кількість вчителів-іноземців, зате зросла когорта своїх висококваліфікованих фахівців. “Залізна завіса” радянської імперії не дозволяла скористатись кваліфікаціями європейських вокальних педагогів.

Співачки цього періоду виступали на сценах Львівського (В.Герасименко, О.Білявська, Л.Жилкіна, П.Криницька, Т.Дідик, В.Чайка, А.Дашак, Л.Божко), Київського (О.Яценко, М.Стеф'юк, Т.Куценко), Харківського (А.Романовська), Горьківського (О.Білявська), Новосибірського (Т.Куценко) театрів опери та балету, Великого театру в Москві (Л.Божко).

Ті з них, які розпочинали свою творчу діяльність у кінці 40-х рр. та в 50-х рр., на закордонні гастролі ще не виїжджали: діюча в Україні влада не сприяла цьому. Однак, починаючи з 60-х рр., коли вже стало неможливо стояти осторонь світових демократичних і культурних процесів, для зміцнення престижу СРСР у світ почали випускати й західноукраїнських митців. Так, з величезним успіхом гастролують за кордоном оперні співачки Т.Дідик, Л.Божко, М.Стеф'юк, Б.Хідченко. З концертно-камерних співачок цього періоду активно концертують у західних країнах М.Байко, Б.Хідченко, О.Басистюк, Л.Кондрашевська, С.Криворучко.

Вони записуються на аудіоносії (Л.Жилкіна, М.Байко, М.Стеф'юк, О.Басистюк), завойовують перші місця на престижних вокальних міжнародних конкурсах (Л.Жилкіна, Р.Росляк, Б.Хідченко, О.Басистюк, М.Костюк, Л.Шевченко, А.Романовська, С.Криворучко), займаються педагогічною діяльністю у Львівській консерваторії (Л.Жилкіна, М.Байко, П.Криницька, Т.Дідик, В.Чайка).

Співачки цього періоду, що залишили Україну внаслідок тих чи інших життєвих обставин, виступають в оперних театрах США (М.Кокольська, М.Ясинська-Мурована), Італії (Т.Шуфлін), Англії й Канади (Р.Росляк), Росії (М.Костюк, Г.Чорноба, Л.Шевченко), концертують країнами світу.

Так, одна з провідних українських співачок США Марта Кокольська гастролювала із симфонічними оркестрами в Балтіморі, Філадельфії, Чикаго, Детройті, а також у “Карнегі-Хол”, “Льюїсон Стадіон” в Нью-Йорку, в музичній академії Філадельфії. Марія Ясинська-Мурована виступала як солістка Пенсільванської оперної компанії та Філадельфійського симфонічного оркестру. Солістка Флорентійської опери (Італія) Тетяна Шуфлін із величезним успіхом концертувала в Амстердамі, Брюсселі, Стамбулі, Мальті, Алжирі, Торонто, Вінніпезі, Філадельфії. Активно концертує в Канаді і США Роксоляна Росляк. Вона здійснює великі турне американським континентом. Солістка Маріїнської опери (Санкт-Петербург) Лариса Шевченко – лауреат міжнародних конкурсів у Хартогенбоші, Остенде, Тбілісі.

Їх репертуар – це найбільш популярні твори світової та української оперної класики.

Підсумовуючи, спробуємо провести вокально-педагогічні лінії. Як відомо, лінія В. Висоцького починається від італійця Ф. Ламперті. Далі, через А. Дідура, вона продовжується в І. Маланюк, В. Катуляківні-Кальмі, Є. Зарицькій. Через О. Мишугу – в О. Любич-Парахоняк, а через М. Донець-Тессейр – в М. Егоричеву, далі – в А. Дашак. Через С. Крушельницьку – у Г. Крушельницькій та О. Білявській. Крім того, зі співачок-сопрано, які входять у коло даного дослідження – в А. Збіржовській та І. Сологуб-Бокконі.

Лінія Ф. Ронконі – О. Олександрова-Кочетова – О. Муравйова продовжилась: Н. Захарченко – М. Стеф'юк, Д. Євтушенко – І. Вілінська – О. Яценко, З. Гайдай – Л. Божко, П. Кармалюк – С. Киворучко та В. Чайка. Крім того, ученицею О. Муравйової була також С. Стаднікова.

Лінія У. Мазетті – З. Малютіна продовжилась у М. Сокіл – Р. Клапоушак та О. Лепковій-Ястремській.

Лінія Ф. Крепі – С. Козловська продовжилась у Г. Крушельницькій, Л. Німців, О. Любич-Парахоняк. Далі, через О. Бандрівську – в П. Криницькій, через В. Качмара – в Г. Юрловській, а через С. Крушельницьку в О. Білявській та через М. Байко – в Г. Чорнобі та Л. Кондрашевській.

Усі ці дані свідчать про значний вплив на співачок Західної України італійської національної вокальної школи, яка часто реалізувалась через польську виконавсько-педагогічну школу, а також – про зростання впливу й значення у IV періоді німецької національної вокальної школи.

Аналіз творчо-виконавської та педагогічної діяльності співачок-сопрано Західної України настановує на такі висновки:

- на формування співачок-сопрано Галичини мали великий вплив українська народнопісенна спадщина, творчість українських та західноєвропейських композиторів, українське драматичне мистецтво, італійська та німецька національні вокальні школи, хоч їх вплив не завжди реалізувався прямолінійно, а через польську та російську виконавсько-педагогічні вокальні школи;
- історично-суспільні умови та розвиток оперного жанру (як національного, так і світового) сформували різні типи співачок – представниць української національної вокальної школи у Західній Україні. Так, у другій половині XIX ст. – першій половині XX ст. це:

а) співачки, які володіли як національним вокальним (народно-пісенним, оперним, часто оперетковим і камерним), так і драматичним репертуаром;

б) співачки, які володіли західноєвропейським репертуаром та відповідною вокальною манерою.

Примітка. Частина співачок цього періоду були в першу чергу драматичними актрисами, які “розвинулись” до співачок-солісток.

У другій половині ХХ ст. це – співачки універсальні, виховані як на оперній класиці, так і на сучасній оперній стилістиці, які вільно володіють різними вокальними стилями і манерами. В їх вихованні зростає роль німецької вокальної школи, особливо тих її характерних рис, які внесла творчість Р.Вагнера.

В усіх часових періодах бачимо співачок, яких доля закинула на американський континент і творча діяльність яких, хоча й зберігала вищенаведені прикмети, все ж в умовах культури, відмінної від європейської, повинна була набирати її специфічних рис. Однак, для дослідження цього аспекту поки що бракує даних.

Більшість співачок-сопрано Західної України, а це ще й суспільні діячки, виховані в умовах усвідомлення високої ролі національної культури й мистецтва, докладали великих зусиль для збереження та розвитку української національної культури, примноження та популяризації у світі її здобутків.

1. Бандрівська О. Науково-методичні праці, статті, рецензії. – Львів: ЛДМА ім. М.Лисенка, 2002. – 147 с.
2. Барвінський В. Іванна Синенька-Синицька // Новий час. – 1935. – 28 березня.
3. Головащенко М. Соломія Крушельницька. – К., 1978.
4. Головащенко М. Нова зірка // Культура і життя. – 1983. – 20 березня
5. Гуляєва Л. Герої Тамари Дідик // Мистецтво. – 1967. – №2. – С.37.
6. Записки НТШ. – Т.СХХХІІ. Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – 614 с.
7. Записки НТШ. – Т.СХХХVІ. Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – 530 с.
8. Ігнатенко В. На сцені Львівської опери. – Львів: Сполом, 1998. – 79 с.
9. Лисенко І. Словник співаків України. – К.: Рада, 1997. – 354 с.
10. Людкевич С. Статті про виконавців // С.Людкевич. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи. – Львів, 1999. – Т.І. – С.479.
11. Медведик П. Славна сестра великої Соломії // Жовтень. – 1982 – №9 – С.105–109.
12. Медведик П. Катерина Рубчакова. – К., 1989. – 87 с.
13. Медведик П. Сяк Марія Михайлівна // УРЕ. – Вид.2-е. – К., 1983 – Т.10 – С.211
14. Мистецтво України. Біографічний довідник. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1997 – 700 с.
15. Охранчук О. Катерина Рубчакова – видатна українська співачка і акторка ХХ ст. (До 120-річчя від дня народження) // Музичне виконавство. – К.: НМАУ ім. П.Чайковського, 2002 – Кн.6. – Вип.14. – С.108–118.
16. Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. Івана Франка. – К., 1989 – 147 с.

This article makes an attempt to investigate and evaluate the contribution of soprano-singers of Western Ukraine of the XIX – XX cc. to the Ukrainian vocal culture, to the process of the development and establishment of the national vocal school.

Key words: vocal, vocal art, performance, Galytchina.